

Yeni Bir Eğitim Modeli Önerisi: Yeterlilik Bazlı Modüler Afet Hemşireliği Eğitimi

Hediye Arslan Özkan¹, Gökçe Naz Çakır², Selin Demirkan³, Zeynep Baş⁴

Öz

Afetler bireyi, aileyi ve toplumu biyopsikososyal yönden olumsuz olarak etkileyen, dünyada ve ülkemizde gerçekleşme sıklığı giderek artan oldukça ciddi toplumsal olaylardır. Sağlık sektörü çalışanları içerisinde en geniş payı oluşturan hemşirelerin amacı afet öncesi, sırası ve sonrasındaki tüm basamaklarda etkin rol alarak nitelikli hemşirelik bakımını sürdürmektir. Bu nitelikli bakımın sağlanmasının temel koşulları ise hemşirelerin afet sürecindeki rol ve sorumluluklarının tanımlanması ve hemşirelere afet konusunda gerekli bilgi ve becerileri kazandıracak yeterlilik bazlı bir afet hemşireliği eğitiminin sağlanmasıdır. Bu nedenle afetlerde görev alacak hemşirelerin görev, yetki ve sorumluluklarının ortaya konulması ve afet hemşireliği alanına yönelik özelleştirilmiş bir eğitimden geçmeleri konusunda harekete geçilmesi gerekmektedir. Lisans düzeyinde verilen ve her hemşirenin potansiyel bir afet hemşiresi olarak mezun olacağı bir eğitim programı ile yetişmiş hemşireler, afetlerin önlenmesi ve hazırlığı, afet sırasında müdahale, afet sonrası rehabilitasyon süreçlerinde, toplumun ihtiyaç duyduğu bakım ve hizmeti etkin bir şekilde sağlayabilirler. Ülkemizde afet hemşireliğinin lisans düzeyinde standardize edilmiş bir eğitim uygulaması bulunmamasıyla birlikte, literatürde afet hemşireliği eğitimine rehberlik edecek yeterlilik bazlı model sayısı ise oldukça azdır. Bu nedenle bu makale, hemşirelerinin afet sürecindeki rol ve sorumlulukların tanımlanması ile ülkemizde afet hemşireliği eğitiminin lisans düzeyinde verilebilmesine yönelik yeterliliklere dayalı bir eğitim modeli önerisi geliştirilmesi amacıyla yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Yönetimi, Eğitim, Hemşirelik

A New Educational Model Proposal: Competency-Based Modular Disaster Nursing Education

Abstract

Disasters are extremely serious incidents that have a biopsychosocial effect on the individual, family, and society, and the rate of them is increasing around the world and in our country. The aim of nurses, who represent the majority of health-care workers, is to maintain qualified nursing care by actively participating in every step before, during, and after the disaster. The fundamental needs for providing this quality care are defining nurses' duties and responsibilities in the disaster processes and providing a competency-based disaster nursing education to equip nurses with the necessary disaster knowledge and skills. For this

¹ Prof. Dr., Yeditepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul

İlgili yazar e-posta / Corresponding author e-mail: hediye.ozkan@yeditepe.edu.tr ORCID No: 0000-0002-9328-8263

² Hem., Yeditepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul

e-posta / e-mail: gokcenaz.cakir@yeditepe.edu.tr ORCID No: 0009-0003-0103-2987

³ Hem., Yeditepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul

e-posta / e-mail: selin.demirkan@yeditepe.edu.tr ORCID No: 0000-0002-3674-1463

⁴ Hem., Yeditepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul

e-posta / e-mail: zeynep.790@gmail.com ORCID No: 0009-0007-7524-2679

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Arslan Özkan, H., Çakır, G. N., Demirkan, S. ve Baş, Z., (2024). Yeni Bir Eğitim Modeli Önerisi: Yeterlilik Bazlı Modüler Afet Hemşireliği Eğitimi. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(3), 573-586.

reason, it is necessary to take action to reveal the duties and responsibilities of nurses who will take part in disasters and to undergo a specialized training in the field of disaster nursing. With a training program given at the undergraduate level and in which every nurse will graduate as a potential disaster nurse, nurses can effectively provide the care and service that society needs in all of the disaster prevention, preparation, response, and post-disaster rehabilitation processes. Although there is no standardized application of disaster nursing at the undergraduate level in our country, the number of competency-based models that will guide disaster nursing education is fairly limited in the literature. For this reason, this article was written to define the roles and responsibilities of nurses in the disaster process and to develop an education model based on competencies for providing disaster nursing education at the undergraduate level in our country.

Keywords: Disaster, Disaster Management, Education, Nursing

1. GİRİŞ

Afetler, toplumun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkabilme kabiliyetini aşan ve toplumun işleyişinin ciddi şekilde bozulmasına sebep olan durumlar olarak tanımlanmaktadır. Afetler doğa kaynaklı, insan kaynaklı ve teknoloji kaynaklı olup, bir topluluğun maruziyetini ve korunmasızlığını etkileyen çeşitli faktörler sonucu meydana gelebilir (URL 1). Özellikle afetlerin meydana getirdiği büyük hasar, yıkım ve can kaybı nedeniyle yerel müdahalelerin yanı sıra uluslararası düzeyde de yardıma gereksinim duyulmaktadır (Furedi, 2007). Dünya genelinde 2022 yılında doğa kaynaklı, insan kaynaklı ve teknoloji kaynaklı toplam 387 afet meydana gelmiştir. Bu afetler 185 milyon kişiyi etkilemiş ve 30.704 kişinin yaşamını yitirmesine neden olmuştur. Tüm bu afetler aynı zamanda yaklaşık 223,8 milyar ABD doları ekonomik kaybı da beraberinde getirmiştir (URL 2).

Ülkemizde 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Marmara Depremi, afetler ile mücadele ve afet yönetimi için bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Afetler ve deprem konusunda toplumsal bilincin artmaya başladığı bu olayın ardından sağlık ve arama kurtarma alanları başta olmak üzere diğer pek çok alanda profesyonel ekipler kurulmuş, kamuda ve sivil toplum örgütlerinde özverili gönüllüler yetiştirilmiştir. 1999 Marmara Depremi öncesinde ülkemizde ilk yardım ve acil sağlık hizmetlerine ilişkin herhangi bir yönetmelik bulunmamaktaydı. 22.05.2002 tarihinde Sağlık Bakanlığınca çıkarılan 24762 sayılı "İlkyardım Yönetmeliği" sayesinde ilkyardım eğitim merkezleri kurulmuş ve kurulan bu eğitim merkezleri aracılığıyla toplumda ilkyardım eğitimi ve bilinci yaygınlaşmaya başlamıştır (URL 3 ; İnam ve Koç Tütüncü, 2021). Yine benzer olarak bu deprem öncesinde ülkemizde arama kurtarma üzerine kurulmuş ve devlet bünyesinde yer alan herhangi bir arama kurtarma ekibi bulunmamakla birlikte AKUT isimli bir sivil toplum örgütü vardı. AKUT (Arama Kurtarma Derneği) 1994 yılında Bolkar Dağları'nda kaybolmuş olan ve 14 gün boyunca arandığı halde haber alınamayan iki üniversite öğrencisini bulmak amacıyla dağları çok iyi bilen ancak arama kurtarma konusunda çok yetkin sayılmayan bir grup dağcının bir araya gelerek oluşturduğu bir sivil toplum örgütüdür (URL 4). Dernek, 1996 yılında resmi olarak kurulmuş ve 1997 yılında ise deprem ve sel eğitimlerini tamamlayarak profesyonelleşmiştir. Ardından 1999 depreminde gösterdiği başarı ile sivil toplum kuruluşlarının önemini gözler önüne sermiştir ve ilk yardım pratiklerinin ülkemizde sivil topluma yayılmasında öncü olmuştur (İnam ve Koç Tütüncü, 2021).

Bu acı tecrübe ülkemizin acil sağlık ve ilk yardım hizmetleri konusundaki yaklaşım ve bakış açısını önemli ölçüde değiştirmiş, afet yönetim sisteminde eksiklikler olduğunu ve sistemin sorgulanması gerektiğini ortaya çıkarmış, bu doğrultuda yasal mevzuatta yeni düzenlemeler yapılmıştır. 29.05.2009 tarihli 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Türkiye'de afetlere müdahale ve afet yönetiminde bütünleşik anlayışa geçilmiştir, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) oluşturulmuştur. AFAD, acil durumları yönetme ve koordine etmede etkin olması amacıyla İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Günümüzde AKUT, İtfaiye ve diğer sivil arama kurtarma örgütleri AFAD ile birlikte arama

kurtarma çalışmalarını yürütmektedir. Arama kurtarma ile ilişkili mevcut tüm sivil toplum örgütleri AFAD tarafından oluşturulan Kriz Merkezi'ne bağlı olarak çalışmaktadır (URL 5, İnam ve Koç Tütüncü, 2021). 6 Şubat 2023 saatler 04:17'yi gösterdiğinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde meydana gelen 7,7 büyüklüğündeki ve aynı gün saat 13:24'te Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde meydana gelen 7,6 büyüklüğündeki bir başka depremle sarsılan Türkiye, bir kez daha deprem gerçeği ile yüzleşmek zorunda kalmıştır (URL 6).

1.1. Afet Hemşireliği

Ülkemizi ve dünyayı etkileyen afetlerin sayısının ve sıklığının artması ve etkisinin büyümesi, günümüzde adından sıkça söz edilmeye başlanan afet hemşireliğinin önemini artırmaktadır. Sağlık çalışanları içerisinde en büyük orana sahip olan hemşireler, geçmişten günümüze kadar geçen süreçte sağlık hizmetlerinin normal sunumunu engelleyen savaşlar, büyük ölçekli felaketler ve hizmet kaynaklarının yönetimini zorlayan bölgesel acil durumlar başta olmak üzere farklı afet durumlarında sağlık bakım hizmeti sunmuş ve sunmaya da devam etmektedir (Veneema, 2018). Afetlerin toplum ve çevre sağlığı üzerindeki etkilerinin kontrol altına alınması, önlenmesi, bu etkilerin hafifletilmesi ve iyileştirilebilmesi için afet yönetim sisteminin her basamağında afet hemşirelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Afet hemşireliği, afet yönetiminin tüm aşamalarında aktif rol alan, afetin tüm aşamalarında etkilenen bireyleri belirleyen ve mümkün olan en iyi ve en kaliteli bakımın sunulmasını amaçlamaktadır (Powers ve Daily, 2010).

1.2. Dünyada ve Türkiye'de Afet Hemşireliğinin Durumu

Geçmişten günümüze afet yönetimi, dünya genelinde sadece acil servisler, halk sağlığı merkezleri ve bunların yanı sıra bazı ülkelerde orduda görevli olan hemşireler için gerekli olan bir uzmanlık eğitimi olarak görülmekteydi (Pattillo, 2003). Ancak bu yaklaşım hem Türkiye'de hem de dünya genelinde uluslararası kuruluşların çalışmaları ve çabaları doğrultusunda değişim göstermeye başlamaktadır. Özellikle Hastane Kuruluşlarının Akreditasyonu Ortak Komisyonu'nun (The Joint Commission on Accreditation of Hospital Organizations: JCAHO) hastanelerde çalışan hemşireler için yılda iki kez düzenlenen afet tatbikatlarına katılmayı zorunlu kılması, söz konusu değişim için önemli bir etki yaratmıştır (Cole, 2005). Buna ek olarak Uluslararası Hemşireler Konseyi (International Council of Nurses: ICN) ve WHO'ya göre hemşireler, afetlerden etkilenen bireylere, ailelere ve topluma yalnızca erken dönemde değil, uzun dönemde de bakım hizmeti sunabilmek için yeterli bilgi ve beceriye sahip olmalıdır ve kendi uzmanlık alanının ne olduğu fark etmeksizin afetin tüm evrelerinde görev almalıdırlar (ICN, 2019). Bu doğrultuda ICN, afet hemşirelerinin rollerinin belirlenmesi ve öneminin anlaşılabilmesi için afet hemşireliğine dair bir yeterlilik çerçevesi yayımlamıştır (URL 7).

Türkiye'de hemşirelerin görev ve sorumluluklarını belirleyen yasa ve yönetmeliklere bakıldığında 5637 sayılı, 02/05/2007 tarihli Hemşirelik Kanunu ve 27515 sayılı, 08/03/2010 tarihli Hemşirelik Yönetmeliği kapsamında hemşireler için 32 farklı çalışma alanı ve her bir alana özgü görev ve sorumluluklar belirlenmiştir. Ancak afet hemşireliğinin bu alanlar içerisinde yer almadığı görülmektedir. Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde afet durumlarında hemşirelik hizmetlerinde sadece başhemşirelerin görevlerinden bahsedilmiştir. Afetler ile ilgili başhemşirelerin görevi " Olağanüstü durumlarda afet planları doğrultusunda ilgili birimlerle iş birliği içinde, acil durum planlamaları yapar, protokol geliştirir ve/veya geliştirilmesini sağlar ve gerekli durumlarda uygulamaya koymak üzere ekibini hazırlar" şeklinde belirtilmiştir (URL 8; URL 9).

Gerçekleşen afetlerin kompleks yapıları nedeniyle, afet sürecinin her adımında önemli görevler alabilecek donanımlı sağlık profesyonellerine duyulan ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır (Erdoğan, 2018). Meydana gelen afetlerin giderek artan sıklığı, özellikle hemşirelerin afet yönetimi yelpazesinde kapsamlı bilgi ve becerilerle donatılması gerekliliğini gözler önüne sermektedir (Wenji vd., 2015). Koordinasyonu oldukça karmaşık olan bu süreçlerde tıbbi ve toplumsal yardım

başta olmak üzere diğer tüm alanlardaki bilinçsiz müdahaleler sonucunda yaşanan afet krizi uygun şekilde yönetilememekte ve organizasyonel anlamda ciddi aksaklıklar meydana gelmektedir. Meydana gelen bu karışıklıklar afetlerde görev alacak hemşireler ile diğer sağlık profesyonellerinin zaman ve kaynak kullanımı konusunda verimsizleşmesine, afetzedelerin de bu durumdan direkt ve olumsuz olarak etkilenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle afet sürecine katılmak gönüllü bir iş değil, profesyonel bir iş olmalı ve profesyonelliğe giden yolun en öncelikli adımının ise kaliteli bir eğitim olduğu unutulmamalıdır (Erdoğan, 2018). Bu doğrultuda eğitim programlarına rehberlik edecek model sayısının oldukça az olduğu ve literatürde en sık karşılaşılan modelin ise Jennings'in "Afet Hemşireliği ve Yönetim Modeli" olduğu görülmektedir. İncelenen yasal mevzuatta açıkça görüldüğü gibi ülkemizde afet hemşiresinin tanımı açık ve net bir şekilde yapılmamakta, muğlak bir şekilde bırakılmaktadır. Afet hemşireliği eğitimleri incelendiğinde ise Türkiye'de afet hemşireliği konusunda lisans eğitiminde bir standardizasyonun olmadığı ve afet hemşireliğine yönelik etkin kullanılabilen yeterli sayıda eğitim modelinin bulunmadığı görülmektedir.

Bu derlemenin amacı, afet hemşirelerinin afet sürecinin tüm basamaklarındaki rol ve sorumluluklarının farkına varılması ve literatürde sıkça kullanılan Jennings'in Afet Hemşireliği Yönetim Modeli, Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN)'in belirlemiş olduğu afet hemşiresi yeterliliklerine dayandırılan yeni bir afet hemşireliği eğitim modelinin ortaya konmasıdır.

2. AFET DÖNEMLERİNE GÖRE HEMŞİRELERİNİN ROL VE SORUMLULUKLARI

Son yıllarda yaşanan felaketler nedeniyle, afetleri önlemek, onlara karşı hazırlanmak, afet esnasında olası duruma yanıt vermek ve afet sonrası durumda rehabilitasyonu sağlamak, tüm sağlık disiplinleri için öncelikli hale gelmiştir (Jakeway, 2008). Hemşireler, ilk yardım uygulama, temel yaşam desteği sağlama, triyaj gibi teknik becerileri, epidemiyoloji, psikoloji, farmakoloji, psiko-sosyal konular hakkında bilgisi ile afete hazırlık programlarında, afet esnasında ve sonrasında görev alabilirler.

Hemşireler afetlerde öncelikle acil tıp ekip üyesi olarak görev alır, bu ekip tarafından hazırlanacak çalışma planının önemli bir çalışanıdır. Bu ekip içerisinde ise hemşireliğin temel rolleri olan bakım verici, bakım koordinatörü, yönetici, araştırmacı ve eğitimci rollerini gereksinimlere göre belirlenen düzeyde yerine getirir.

- **Bakım Verici Rolü:** Afet kapsamında hemşireler, olay yerinde veya sağlık kabinlerinde, sahra hastanelerinde, hatta deprem durumlarında enkaz içerisinde dahil acil bakım faaliyetleri gerçekleştirerek; ilkyardım, sağlık taraması ve aşılama çalışmalarına katılarak bütüncül bakım verici rolünü gerçekleştirirler. Afet sonrasında ise afete bağlı gelişen hastalık, sakatlık ve yaralanmalarda fiziksel ve psikososyal bakım gereksinimi olan bireylerin tıbbi ve hemşirelik bakımını yürütürler.
- **Bakım Koordinatörü Rolü:** Afet kapsamında kriz masası ve diğer ilgili kurumlar ile gerekli iletişimi ve bilgi akışını sağlayarak koordinatörlük rolünü gerçekleştirir. Ayrıca afet ekibinin bir üyesi olarak hemşireler, sağlık ve sosyal disiplinler, devlet kurumları, toplumsal gruplar, insani yardım kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları gibi ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği içinde çalışmalar yürüterek afetlerde stratejik bir rol oynamaktadırlar (Rivera-Rodriguez, 2017).
- **Yönetici Rolü:** Afet öncesinde acil müdahale ekibinin ve ekipmanların önceden planlanması, afet sırasında triyaj, tıbbi müdahale, nakil hazırlıkları, haberleşme ve kayıt vb. sağlık hizmetlerinin yönetim ve organizasyonunu yapar. Birey, aile ve toplumun karşılaşılabilecekleri yeni veya hali hazırda devam eden sağlık tehlikelerini belirleyerek

diğer disiplinlerle işbirliği içinde çalışır. Kullanılacak kaynakların etkin yönetimi ve koordinasyonunu sağlayarak malzeme yetersizlikleri sorununu çözümler.

- **Araştırmacı Rolü:** Afetlere hazırlık kapsamında ilgili literatürü tarayarak afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken uygulamalar hakkında araştırmalar yapar. Araştırma verilerinin analiz ve sentezi ile eksik kısımların belirlenmesi ve tamamlanması için daha ileri araştırmalara öncülük eder. Afet sırasında ise sahada yapılan uygulamaların kayıtlarını tutarak afete ilişkin verileri dokümanite eder ve bu kayıtları afet sonrası dönemde olası bir yeni afet durumuna karşı hazırlık aşamalarına entegre eder.
- **Eğitimci Rolü:** Afet hemşiresi eğitimci rolünü kullanarak afet öncesinde toplumu afetler konusunda bilinçlendirir. Bir afet meydana gelmeden önce, meydana geldiğinde ve sonrasında ne yapması gerektiği konusunda eğitimler gerçekleştirir. Bu kapsamda can kayıplarının önlenmesi, erken müdahalelerin önemi, tahliye protokolleri ve güvenli toplanma alanları gibi konularda hem toplumun hem de personelin bilinçlenmesi ve kazanılan deneyim sonuçlarından ileriye dönük vizyon geliştirmek için eğitimler düzenler.

Hemşirelik Yönetmeliği'nde her bir hemşirenin uzmanlık alanlarına göre rol ve sorumlulukları belirlenmiştir. Bu doğrultuda yönetmelikte yer alan rol ve sorumluluklar afet hemşireliğine entegre edilerek Tablo 1'deki gibi afet öncesi, sırası ve sonrası dönemlerdeki rol ve sorumluluklar şeklinde tablolaştırılmıştır. Örneğin hemşirelik yönetmeliğine göre acil servis hemşirelerinin aynı anda acil birimde bulunan olgular arasında öncelikleri belirleme rolü vardır. Bu rol, afet esnasında da orada görev alan hemşirelerin de triyaj yaparak yerine getirmeleri gereken bir sorumluluktur (URL 9).

2.1. Afet Öncesi Önleme ve Hazırlık Dönemi

Afet öncesi önleme ve hazırlık evresi; olayın sonuçları ile zamanında, etkili ve hızlı bir şekilde müdahale ederek can ve mal kayıplarını azaltmak amacıyla yapılan faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda; afet yönetiminde planlama yapılarak gerçekleştirilecek olayların ortadan kaldırılmasında gerekli ihtiyaç ve kaynakların önceden saptanması ile personelin güçlendirilerek hızlı bir şekilde planlama yapmasını sağlamaktır (Kemaloğlu M., 2015). Afetlerin insanlar için olumsuz etkiler doğurabilecek sonuçlarını hazırlık evresinde kapsanan faaliyetleri en uygun şekilde organizasyon ve yöntemlerle ortadan kaldırmak hazırlık evresinde yapılması gereken çalışmaların ana unsurlarıdır. (Işık vd., 2012).

2.2. Afet Sırasında Acil ve Toplumsal Müdahale Dönemi

Afet sırasındaki akut müdahalelerin, afetin büyüklüğüne bağlı olarak kısa bir süre içerisinde yapılması gerekir. Bu akut müdahaleler afeti takiben hemen başlayan arama kurtarma, triyaj çalışmaları ve afetzedelerin akut ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik faaliyetlerdir. Ayrıca yapılması gereken bir takım toplumsal müdahaleler de bulunmaktadır. Bu müdahaleler afetten etkilenen birey ve toplumun uzun süreli bakım ihtiyaçlarına akut dönemden başlanılarak odaklanılmasını kapsayan faaliyetlerdir.

2.3. Afet Sonrası Dönem

Yavaş yavaş acil bakıma muhtaç hasta/yaralıların azaldığı ve yardım kaynaklarının afet bölgesine ulaştığı, müdahale kapasitesinin arttığı aşamadır. Bu aşamada hemşirelerin görevleri afetin birey, aile ve toplum üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin en aza indirilmesi ve giderilmesidir.

Tablo 1. Afet Hemşirelerinin Rol ve Sorumlulukları (URL 9)

AFET ÖNCESİ	AFET SIRASI	AFET SONRASI
<p>Önleme</p> <ul style="list-style-type: none"> Ortamin riskler ve kaynaklar yönünden değerlendirilmesi 	<p>Acil (İlk 72 Saat) Müdahaleler</p> <ul style="list-style-type: none"> Multidisipliner ekibinin koordinasyonu Triyaj Arama kurtarma çalışmaları İlk yardım Psikolojik ilk yardım Sahra hastanelerinin kurulması ve kazazedelerin tıbbi bakımı Ölüm sonu bakım Güvenli sevk zincirinin oluşturulması Kimlik tespiti Arama kurtarma ve sağlık ekiplerinin ihtiyaçlarının karşılanması 	<ul style="list-style-type: none"> Sürveyans çalışmaları Afet bölgesinde bağışıklama faaliyetlerinin devam ettirilmesi Toplumun devam eden sağlık bakım gereksinimlerinin karşılanması Post-travmatik stres bozukluğu belirtilerini tanıyarak etkilenen bireylere psikolojik danışmanlık yapılması Kısa ve uzun vadeli yeniden yapılanma projelerinin hayata geçirilmesinde görev alınması
<p>Hazırlık</p> <ul style="list-style-type: none"> Personelin güçlendirilmesi Ekip çalışması ve bilincinin yerleştirilmesi Hızlı ve etkili müdahale araçlarının önceden planlanması Tatbikatlar Toplumun bilinçlendirilmesi için eğitimler Personelin bilinçlendirilmesi için hizmet içi eğitimler Afetlerde görev alacak personelin aşularının tamamlanması Hemşirelerin sivil toplum örgütü faaliyetlerine gönüllü olarak katılması ve eğitimlerini tamamlaması Olası afet durumuna karşı bireysel ekipman ve ihtiyaçların hazır bulundurulması Bütçe planlaması 	<p>Toplumsal Müdahaleler</p> <ul style="list-style-type: none"> Çadırların ve lojistik malzeme çadırlarının kurulmasında koordinatörlük Barınma , giyinme , hijyen ihtiyaçlarının giderilmesi Beslenme için gıda ve temiz içme suyu temini Sanitasyonun sağlanması Bulaşıcı hastalıklar ile mücadele Sekonder travmaların önlenme çalışmaları (koruyucu sağlık hizmetleri) Atık yönetimi Güvenli çevre oluşturulması Hassas grupların korunması (çocuk, yaşlı, engelli) ve özel ihtiyaçlarının karşılanması Bölgeye gelen yardımların ve kaynakların koordinasyonu İletişimin sağlanması ve sürdürülmesi Afet öncesi yaşama hızlı dönüş çalışmaları (eğitim, iş vb.) Kamu spotları, eğitim düzenlenmesi, toplumsal bilinci oluşturmaya yönelik müdahaleler Yapılan müdahalelerin dokümantasyonu 	

3. AFET HEMŞİRELİĞİ EĞİTİMİ

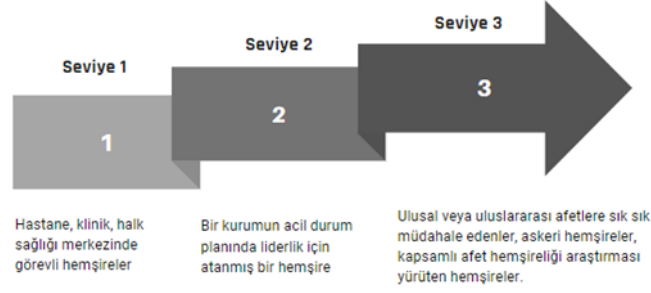
Afet yönetimi sisteminde sağlık ve bakım hizmetlerinin verilmesini sağlayan en geniş gruplardan biri olan hemşireler, afet öncesi dönemden afet sırasındaki ve sonrasındaki döneme kadar içindeki buldukları topluma karşı çeşitli derecelerde sorumludur. Afetlerde profesyonel şekilde görev alacak hemşirelerin uzmanlık alanları fark etmeksizin afetlere yaklaşım, afet yönetimi, afetlerde değerlendirme, önceliklendirme, destek sağlama ve en önemlisi de bakım verme konularında bilgili ve yeterli olmaları gerekir (Jennings-Sanders, 2004).

3.1. Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN)'in Afet Hemşireliği Yeterlilikleri

Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN), tüm hemşirelerin sahip oldukları bilgi ve becerilerin içerisinde mutlaka afetlere hazırlık ve afetlere müdahalenin de bulunması gerektiğini net bir şekilde ifade etmiştir. Tüm hemşirelerin afetlerin önlenmesi, afetler gerçekleşmeden gereken hazırlıkların yapılması, afet sırasındaki ve sonrasındaki dönemlerde ise bilgi ve becerilerini toplum hizmetine sunması amacıyla bazı temel yeterliliklere sahip olması gerekmektedir (Erdoğan, 2018). Bu nedenle, ICN, hemşirelerin afetlerdeki rollerinin netlik kazanması ve öneminin sağlanması için afet hemşirelerinin yeterliliklerine yönelik bir çerçeve yayınlamıştır. Afet evrelerine göre toplamda 8 alana ayrılan yeterlilikler ise şu şekildedir (ICN, 2019);

- Hazırlık ve Planlama
- İletişim
- Olay Yönetim Sistemleri
- Emniyet ve Güvenlik
- Değerlendirme
- Müdahale
- İyileşme
- Hukuk ve Etik

Uluslararası Hemşireler Konseyi, ayrıca afet hemşireliği alanında yayımladığı yeterlilikler bazında yetkinlik sahibi olan ve afet yönetiminde yetkinliğine ihtiyaç duyulan üç hemşire düzeyi tanımlamıştır. Seviye I düzeyindeki hemşireler, temel ve genel hemşirelik eğitim programını tamamlayan ve kendi ülkesinin yetkili/düzenleyici kurumu tarafından uygulama yapma yetkisi verilen hemşireleri; seviye II düzeyindeki hemşireler, seviye I yeterliliklerine ulaşmış ve bir kurum, kuruluş veya sistem içerisinde atanmış bir afet müdahale görevlisi olmayı talep eden/isteyen hemşireleri ve seviye III düzeyindeki hemşireler ise seviye I ve II yeterliliklerine ulaşmış ve çok çeşitli afetlere ve acil durumlara müdahale etmeye ve bir ekipte hizmet vermeye hazır olan hemşireleri ifade etmektedir. Bu üç hemşirelik düzeyi kapsamında hangi alandan hemşirelerin hangi düzeye dahil edilebileceği konusundaki örneklendirme Şekil 1'de gösterilmiştir. ICN'in çizmiş olduğu bu çerçevede herhangi bir yeterlilik için her hemşirenin önce acemi olarak başlayıp daha sonra ise ulusal veya kurumsal standartlar tarafından tanımlanan yeterliliğe doğru ilerleyip bir uzman haline gelebileceği vurgulanmış ve bu çerçevedeki yeterlilikler yayımlandığı ilk günden itibaren dünyanın birçok yerinde sürekli eğitim ve müfredat geliştirmede yeterlilik bazlı eğitim (competency-based education) şeklinde kullanılmaya başlanmıştır (ICN, 2019).

Şekil 1. Uluslararası Hemşireler Konseyi ICN'in Belirlediği Üç Hemşire Düzeyi (ICN, 2019)

3.2. Dünyada ve Türkiye'de Afet Hemşireliği Eğitiminin Durumu

Afetlerin yönetimi konusu, geçmiş zamanlarda yalnızca acil bakım hizmeti sunan servislerde, halk ve toplum sağlığı merkezlerinde ve ordu içerisinde görev alan hemşireler için gereksinim duyulan bir uzmanlık alanı olarak görülmekteyken günümüzde bu bakış açısı değişikliğe uğramıştır (Şimşek ve Gündüz, 2021). Artık dünyanın birçok ülkesinde afet hemşireliği alanında farklı öğrenim düzeylerinde çeşitli eğitim programları bulunmaktadır. Özellikle doğa ve insan kaynaklı afet riskinin fazla olduğu Japonya, Çin, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler dünyada afet hemşireliği ve eğitimi konusundaki çalışmaları ile diğer ülkelerin önüne geçmiştir. ABD Kızılağacı 1881 yılından bu yana afet hemşireliği eğitimi için çalışmalar yürütmekte, Birleşmiş Milletler ise 2001'den beri afet konusunda oldukça aktif çalışmalar sergilemektedir. New York'ta bulunan Rochester Üniversitesi, afetlere hazırlık kapsamında iki senelik lisansüstü eğitim programını açan ilk hemşirelik okuludur (Kalanlar, 2013). Bu alandaki önemli bir diğer gelişme de 2005 yılında ABD'de yine afet hemşireliği alanında açtığı iki adet yüksek lisans programı ile Johns Hopkins Üniversitesi Hemşirelik Okuludur (Erdoğan, 2018). Finlandiya ve İrlanda gibi ülkelerde yaz okulu programları kapsamında afet simülasyonları ve hayatta kalma eğitimleri düzenlenirken hemşirelik lisans düzeyinde afet eğitimi programları; lisansüstü düzeyde ise çevrimiçi tabanlı birtakım sertifika ve master programı bulunmaktadır. Yurtdışında diğer birçok okul bünyesinde de kısa süreli eğitim ve hem çevrimiçi hem de sınıf içi çeşitli sertifika programları mevcuttur (Kalanlar, 2013). Japonya'da ise 1995 yılında yaşanan Büyük Hanshin-Awaji depremi sonrasında sahada görev alan hemşireler bu afetten birçok ders çıkarmış ve bu deneyimlerini eğitim sistemine aktarmak için uğraşmışlardır. 2006 senesinde afet çekirdek yetkinliklerini oluşturan Japonya, bu yetkinlikler doğrultusunda afet hemşireliği alanında hem lisans hem de lisansüstü düzeylerde ders ve eğitimler vermektedir (Erdoğan, 2018).

Dünyada birçok ülkede afet hemşireliği bir özel dal hemşireliği ve uzmanlık alanı olarak özelleşmiştir (Şimşek ve Gündüz, 2021). Örneğin birçok ülkede afet hemşireliği alanında lisansüstü eğitimini bitiren hemşireler uzman afet hemşiresi niteliği kazanırken, Japonya'da hemşirelik veya halk sağlığı hemşireliği okullarından mezun olan hemşireler Japon Hemşireler Birliği'nden (JNA) aldıkları afet eğitimi ile "afet hemşiresi" unvanını kazanmaktadırlar. Fakat ülkemizde afet hemşireliği alanında herhangi bir lisansüstü eğitim programı mevcut olmadığından uzman afet hemşiresi gibi unvandan ya da bir özel dal hemşireliğinden bahsetmek de mümkün değildir. Hastane Kuruluşlarının Akreditasyonu Ortak Komisyonu (The Joint Commission on Accreditation of Hospital Organizations: JCAHO) tarafından hastanelerde çalışan hemşirelerin senede iki defa afet tatbikatlarına katılımları mecburi tutulmaktadır. Ancak buna rağmen yapılan araştırmalar hemşirelerin çoğunluğunun olası bir afete hazırlıkta yetersiz olduklarını göstermiştir. Bu sebeple afet hemşireliği eğitiminin ICN'in de vurgu yaptığı yeterlilikler kapsamında hemşirelikte lisans eğitiminde yer verilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır (Şimşek ve Gündüz, 2021; Kalanlar, 2013). Fakat ülkemizde hemşirelik eğitiminin minimum standartlarının belirlenmesi ve hemşirelik temel eğitiminin ulusal bazdaki standardizasyonunu sağlamak amacıyla oluşturulan Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP)'in içerisinde dahi afet hemşireliği alanındaki hiçbir yeterliliğe yer verilmediği görülmektedir (HUÇEP, 2014). Oysaki henüz lisans seviyesinde bulunan hemşirelik öğrencilerinin afet

hemşireliği ve afet yönetimi hakkında aldığı eğitimlerin afetlerle karşı karşıya kalan birey ve toplum için ölüm oranlarının düşmesi ve afet kaynaklı maliyetlerin azalması gibi birçok pozitif sonucu vardır (Sanders vd., 2005). 2020 verilerine göre ülkemizde lisans seviyesinde hemşirelik eğitimi uygulayan 124 programın yalnızca 36 kadarının müfredat içeriğinde afet ve afet hemşireliği alanında bir ders bulunmaktadır. Daha çok acil bakım hemşireliği ve halk sağlığı hemşireliği alanları içerisinde kendine yer edinen bu derslerin ise “*Afetlerde Hemşirelik Bakımı ve İlk Yardım*”, “*Temel Afet Bilgisi*”, ve “*Afetlerde Hemşirelik Yönetimi*” gibi çeşitli bir yelpazede sunulmakta olduğu ve içerik konusunda ulusal bir standardizasyonun yakalanamadığı görülmektedir (Şimşek ve Gündüz, 2021; Erdoğan, 2018).

Ülkemizde henüz afet hemşireliği alanında bir yüksek lisans veya doktora programı olmamasına karşın yine de afetlerde sağlık hizmetleri kapsamında görev almak ve kendilerini geliştirmek isteyen hemşireler için birtakım imkanlar da mevcuttur. Lisans seviyesinde, afet konulu dersler kapsamında AFAD ve UMKE gibi kuruluşlardan tatbikat ya da simülasyona dayalı eğitimler talep edilebilmekte, lisansüstü seviyede afet hemşireliği kapsamında olmasa bile afet yönetimi alanındaki programlar ile uzmanlaşmalar sağlanabilmektedir. Özellikle hastanede çalışan hemşirelere ilkyardım, temel yangına müdahale ve KBRN (Kimyasal Biyolojik Radyolojik Nükleer Tehditler) gibi konularda hizmet içi eğitimler düzenlenmekte, isteyen hemşireler afet eğitimleri ve afet durumlarında görev almak üzere çeşitli devlet veya sivil toplum kuruluşlarına gönüllü olarak katılabilmektedir. Hatta gönüllü çalışmalara ek olarak kadrolu şekilde de istihdam edilebilmektedir (Şimşek ve Gündüz, 2021; Erdoğan, 2018). Ülkemizde hemşirelik müfredatında yer verilmeyen afet hemşireliği eğitiminin, hemşirelerin olası bir afetteki tepki yeterliliğini doğrudan etkileyen en önemli bileşenlerden biri olduğu belirtilmektedir (Kalanlar ve Kubilay, 2015). Bu nedenle geleceğin hemşirelerinde afet hemşireliği alanında istenen gelişmenin gerçekleştirilebilmesi için henüz lisans seviyesinde afetin öncesi, sonrası ve sonrası aşamalarında birey ve topluma verilecek olan bakımın kapsamı, içeriği, verilme yöntemi ile afet basamaklarındaki diğer tüm girişim ve uygulamaların bütünlüklü bir şekilde eğitim müfredatına alınması gerekmektedir (Bayraktar ve Totur Dikmen, 2018).

3.3. Jennings’in Afet Hemşireliği ve Yönetim Modeli

Dünyada afet hemşireliği alanında kullanılan veya bu alana adapte edilebilen birçok model vardır. Bu modellere örnek olarak Florence Nightingale’in “Çevre Teorisi”, T.Veenema’nın “Afet Hemşireliği Zaman Çizelgesi” ve M. Leininger’in “Kültürel Bakım Çeşitliliği ve Evrenselliği” teorileri verilebilir (Persiridis ve Apostolara, 2010). Fakat afet hemşireliği kapsamında literatürde en sık karşılaşılan ve öne çıkan model Jennings’in “Afet Hemşireliği ve Yönetim Modeli”dir (Kalanlar ve Kubilay, 2015). Jennings’in modeli başlangıçta afet hemşireliği içeriğini hemşirelik öğrencilerine tanıtmak ve eğitim müfredatına rehber olması için tasarlanmıştır (Jennings-Sanders, 2004; Erdoğan, 2018). Bu modelde afetlerde görev alacak hemşirelerinin afet sürecinin tüm aşamalarında üstlenecekleri görevler detaylı bir şekilde sunulmuştur (Bayraktar ve Totur Dikmen, 2018). Jennings’in modelinde hemşirelerin, diğer personellerle birlikte, modelin her bir aşamasının her bir parçasına dahil olabileceği ve modelin ayrıca iş ortamlarında afet planlamalarının yapılmasında da destek olacağı belirtilmektedir. Jennings’in “Afet Hemşireliği ve Yönetim Modeli”, afet öncesi dönem olan evre 1, afet esnası dönem olan evre 2, afet sonrası dönem olan evre 3 ve iyileşme dönemi olan evre 4’ten oluşan toplamda dört aşamalı bir modeldir ve Şekil 2’de gösterilmiştir. (Jennings-Sanders, 2004).

Evre 1 (Afet Öncesi Dönem)

Afet öncesi yani afete hazırlık evresi olan bu evre değerlendirme, planlama ve uygulama şeklinde üç kısımdan oluşmaktadır. Değerlendirme kısmı kaynakların ve risklerin değerlendirilmesi ile afetlerdeki birincil koruyucu önlemlerin başında gelen afet eğitimini içermektedir. Planlama kısmında kaynak dağıtımı, iş birliklerinin belirlenmesi, afet sürecindeki rollerin tanımlanması

bulunmaktadır. Uygulama kısmı ise planlanan bu afet planının tatbikatının yapılmasını içermektedir.

Evre 2 (Afet Esnasındaki Dönem)

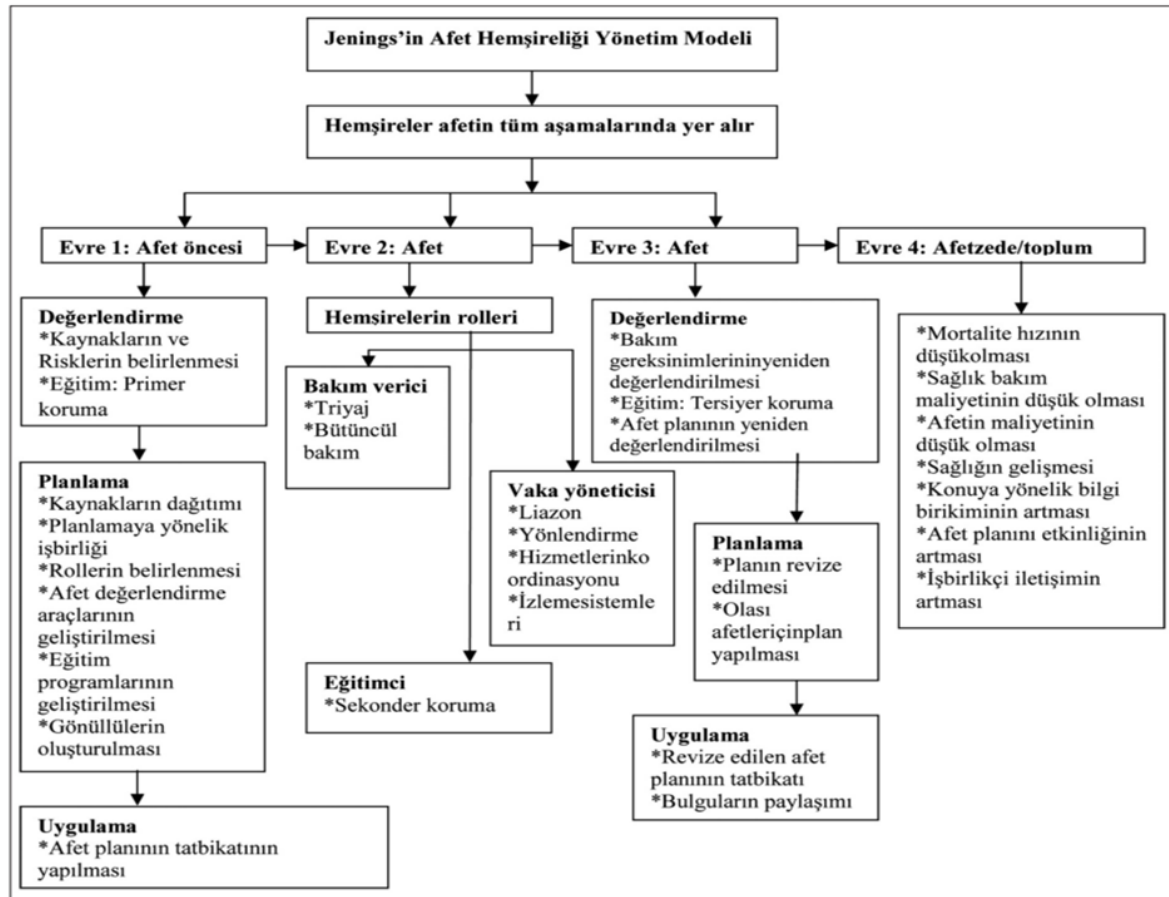
Afet esnasındaki dönemi kapsayan bu evrede, hemşireler yaptıkları triyaj ve sağladıkları bütüncül bakım ile bakım verici, gereken hizmetlerin koordinasyonu, hizmet ve destek sistemlerinin yönlendirilmesi, izleme sistemlerinin uygulanması ve toplum ile kurumlar arasındaki liyezon rolü ile vaka yöneticisi ve erken tanı ve tedaviler ile ikincil koruma yaparak eğitici gibi çeşitli birçok rol ile görev yapar.

Evre 3 (Afet Sonrası Dönem)

Afet sonrası dönem olan bu evre, afet öncesi dönemde olduğu gibi değerlendirme, planlama ve uygulama şeklinde üç kısımdan oluşmaktadır. Değerlendirme kısmı bireylerin gereksinimleri ve afet planının yeniden değerlendirilmesi ile tersiyer korumaya yönelik eğitimleri kapsamaktadır. Planlama kısmı gelecek afetler için planlamaların yeniden yapıldığı ve revize edildiği kısımdır. Uygulama kısmı ise revizyonu yapılan bu yeni planın uygulanıp elde edilen sonuçların paylaşılmasını içerir (Kalanlar, 2013).

Evre 4 (İyileşme Dönemi)

İyileşme evresi ise model içerisindeki tüm evrelerde yapılan uygulamaların, afetzedeler ve toplum üzerindeki çıktıları etkilediği evredir. Model kullanımı sonucunda mortalite hızı ve bakım maliyetlerinin düşmesi, işbirlikçi iletişim ve bilgi birikiminin artması gibi konularda pozitif sonuçların üretilmesine katkı sağlanmaktadır (Jennings-Sanders, 2004).

Şekil 2. Jennings'in Afet Hemşireliği Yönetim Modeli (Bayraktar ve Totur Dikmen, 2018)

4. YENİ BİR EĞİTİM MODELİ ÖNERİSİ: YETERLİLİK BAZLI MODÜLER AFET HEMŞİRELİĞİ EĞİTİM MODELİ

Literatürde afet hemşireliği alanında birçok farklı çalışma olmasına karşın üniversitelerin lisans seviyelerinde bir afet hemşiresinin yetişmesi amacıyla öğrenci eğitiminde kullanılabilecek model sayısı yok denecek kadar azdır. Bu alanda en sık kullanılan model olan Jennings'in "Afet Hemşireliği Yönetim Modeli" ise lisans seviyesindeki öğrencilerin eğitimin sürecinin detaylarını tam olarak karşılayamamakta ve ICN'in 2019 yılında yayınlamış olduğu "Afet Hemşireliği Yeterlilikleri"ni kapsamamaktadır. Bu nedenle nitelikli afet hemşirelerinin eğitilmesi amacıyla ICN yeterliliklerini içeren yeterlilik bazlı bir afet hemşireliği eğitiminin lisans düzeyinde verilebilmesine rehberlik edecek yeni bir eğitim modeline ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada afet hemşireliğini öğrenci hemşirelere öğretmeye yönelik olarak, ICN Afet Hemşireliği Yeterlilikleri ve Jennings'in Afet Hemşireliği Yönetim Modeli'ne dayalı yeni bir model önerisi geliştirilmiştir. Bu makalenin yazarları tarafından oluşturulan "Yeterlilik-Bazlı Modüler Afet Hemşireliği Eğitim Modeli" Şekil 3.'de gösterilmektedir.

Toplam 14 haftalık bir eğitim programını kapsayan ve böylelikle bir eğitim-öğretim yarı yılına entegre edilebilecek olan model; ICN'in 8 alana ayrılan afet hemşireliği yeterlilikleri çerçevesinde "azaltma, önleme ve hazırlık", "tepki", iyileştirme ve rehabilitasyon" olmak üzere üç modülden oluşmaktadır. Her modülün Jennings'in "Afet Hemşireliği Yönetim Modeli"ndeki afet evrelerinden hangisine denk geldiği belirtilmiştir. Bu modüller ise, afetlerin her bir evresinde öğrencilerden sahip olmaları ve bir afet durumunda uygulamaları beklenen ICN yeterliliklerine hizmet edecek eğitim içeriklerinin bulunduğu çeşitli sayılarda haftalara bölünmüştür. Her modüldeki eğitim içeriklerinin ise hem teorik hem de pratik olarak verilmesi gerekmektedir.

Öğrencilere azaltma, önleme ve hazırlık yeterliliklerini kazandırması hedeflenen afet öncesi dönemi içeren ilk modül; "kaynak ve risk tespit çalışmaları", "afet politikaları", "afet bilinci ve afet planlarının oluşturulması" ve "etik ve iletişim" konularını içeren 4 haftalık teorik bir eğitim süresini kapsamakta ve bu teorik eğitimler masa başı tatbikatlar veya vaka senaryoları gibi tekniklerle uygulamalı olarak pekiştirilmektedir.

Afet sonrası ve hemen sonrasındaki dönemi içeren ve öğrencilere tepki yeterliliklerini kazandırması hedeflenen ikinci modül; "afet müdahaleleri", "lider hemşirelik", "afet sonrası bakım gereksinimlerinin yeniden değerlendirilmesi ve planlanması", "afet planının yeniden değerlendirilmesi" ve "afet ilişkili konuların raporlanma çalışmaları" konularını içeren 9 haftalık bir teorik eğitim sürecinden oluşmakta ve ilgili eğitim başlığına uygun olacak şekilde simülasyonlar, senaryolar ve ihtiyaç analizi çalışmaları gibi pratik uygulamalarla güçlendirilmektedir.

Son olarak, öğrencilere iyileşme ve rehabilitasyon yeterliliklerini kazandırması hedeflenen ve Jennings'in modelinde toplum rehabilitasyonu evresine denk düşen üçüncü modül ise "birey, aile ve toplumun uzun süreli biyopsikososyal rehabilitasyonu" konusunu içeren 1 haftalık teorik ve pratik eğitimden oluşmaktadır.

Yeni Bir Eğitim Modeli Önerisi: Yeterlilik Bazlı Modüler Afet Hemşireliği Eğitimi

14 Haftalık Eğitim Programı				
	Azaltma, Önleme ve Hazırlık Yeterlilikleri	Tepki Yeterlilikleri	İyileşme ve Rehabilitasyon Yeterlilikleri	
	<p>Afet Öncesi</p> <p>1. Hafta: Kaynak ve Risk Tespit Çalışmaları ^{a*,e*}</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eldeki Kaynakların Belirlenmesi • Risk Analizlerinin Yapılması <p>2. Hafta: Afet Politikaları ^{a*,b*}</p> <ul style="list-style-type: none"> • Türkiye ve Dünyadaki Mevcut Afet Politikaları <p>3. Hafta: Afet Bilinci ve Afet Planının Oluşturulması ^{a*,c*,e*}</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afet Farkındalığı • Mevcut Afet Planlarının Gözden Geçirilmesi ve Güncellenmesi <p>4. Hafta: Etik ve İletişim ^{b*,b*}</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afetlerde Sık Karşılaşılan Etik Sorunlar ve Yönetimi • Afetlerde Haberleşme • Ekip İçi ve Ekipler Arası İletişim • Sosyal Medya Kullanım Etiği 	<p>Afet Sırası</p> <p>Afet Müdahalesi Eğitimleri</p> <p>5. Hafta ^{c*,f*}:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afet Çeşitlerine Göre Müdahale Yaklaşımları <p>6. Hafta ^{f*}:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afet Çeşitlerine Göre Medikal Müdahale İlkeleri <p>7. Hafta ^{d*,f*}:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Güvenli Çevrenin Oluşturulması ve Sekonder Koruma <p>8. Hafta ^{f*}:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Birey, Aile, Hassas Gruplar ve Toplumaya Yönelik Bakım <p>9. Hafta ^{d*,f*}:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Psikolojik İlk Yardım • Psikososyal Bakım <p>10. Hafta: Lider Hemşirelik ^{b*,e*,f*}</p> <ul style="list-style-type: none"> • Risk Alabilme Becerileri • Acil Karar Verme Becerileri • Problem Çözme Becerileri • Eleştirel Düşünme Becerileri 	<p>Afet Sonrası</p> <p>11. Hafta: Afet Sonrası Bakım Gereksinimlerinin Yeniden Değerlendirilmesi ve Planlanması ^{a*,e*}</p> <p>12. Hafta: Afet Planının Yeniden Değerlendirilmesi ^{e*}</p> <p>13. Hafta: Afetle İlişkili Konuların Raporlanma Çalışmaları ^{e*}</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sürveyans ve Dokümantasyon 	<p>Toplum Rehabilitasyonu</p> <p>14. Hafta: Birey, Aile ve Toplumun Uzun Süreli Biyopsikososyal Rehabilitasyonu ^{e*}</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afet Nedeniyle Fiziksel ve Psikolojik Sorunları Oluşturan Bireylerin Bakımında Hemşirelerin Rollerini • Sürekli Psikolojik Destegin Sağlanması • Afetzedeilerin Normal Hayata Dönüş Çalışmaları
Teorik Eğitim				
Pratik Eğitim	Masabaşı Tatbikatlar. Eğitim Programlarının Hazırlanması ve Vaka Senaryoları	Maket Destekli Çalışmalar. Simülasyon ve Sanal Gerçekliğe Dayalı Eğitimler. Vaka ve Senaryo Çalışmaları. İhtiyaç Analizi Çalışmaları	Yardım Kuruluşu Ziyaretleri ve Ev Ziyareti Senaryo Çalışmaları	
Kazandırılması Hedeflenen ICN Yeterlilikleri				
	^{a*} Hazırık ve Planlama ^{b*} İletişim	^{c*} Olay Yönetim Sistemleri ^{d*} Emniyet ve Güvenlik	^{e*} Değerlendirme ^{f*} Müdahale	
			^{g*} İyileşme ^{h*} Hukuk ve Etik	

Şekil 3. Yeterlilik-Bazlı Modüler Afet Hemşireliği Eğitim Modeli

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde gerçekleşen afetlerin sayısı gün geçtikçe büyük bir hızla artmaktadır. Afet durumlarında topluma hizmet eden başlıca kesim olan sağlık sektörünün en önemli paydaşlarından biri hemşirelerdir. Bu nedenle afetlerde görev alacak her bir hemşirenin uluslararası standartlarda yetkin ve nitelikli olması gerekmektedir. Fakat ülkemizde henüz ulusal boyutta dahi afet hemşireliğinin yasal tanımı yapılmamış, hemşirelerin afet sürecindeki rol ve sorumlulukları netlik kazanmamıştır. Bunun yanı sıra afet hemşireliği alanında uzmanlaşmanın mümkün olmadığı ve hemşirelerin afetlerde gönüllü olarak çalışmaktan öteye geçemedikleri görülmektedir. Oysaki yapılan çalışmalar ülkemizde hemşirelerin afet süreci konusunda yeterli olmadıklarını, bilgi ve eğitime gereksinim duyduklarını açıkça işaret etmektedir. Afet hemşireliği eğitimi afet hemşirelerinin yetişmesi açısından ele alınması gereken önemli bir sorundur.

Bu nedenlerle;

- İlk olarak hemşirelerin yetkilerini belirleyen yasa ve yönetmeliklerde afet hemşireliği ve afetlerde hemşirelerin üstlenecekleri görevler hakkında detaylı ve net açıklamalara yer verilmeli, bu yasal süreçlerin oluşturulmasında hemşirelerin politika oluşturucu rollerinden yararlanılmalıdır.
- Ulusal çerçevede hemşirelik eğitiminin asgari standartlarını belirleyen Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP) bünyesine afet hemşireliğine yönelik standartlar eklenmelidir.
- Afet hemşireliği eğitimi, hemşirelik eğitimi veren tüm üniversitelerin müfredatlarında lisans düzeyinden başlayarak kendine zorunlu olarak yer bulmalı ve her hemşirenin potansiyel

birer afet hemşiresi olarak HUÇEP ve ICN tarafından belirlenmiş yeterliliklerle mezun olması sağlanmalıdır.

- Afet hemşireliği eğitime rehberlik edecek alana özgü eğitim modelleri ve kılavuzlar oluşturulmalı, bu modellerin afet hemşireliği müfredatlarında kullanılmaları desteklenmelidir.
- Lisans düzeyi müfredatların içeriğinde afet öncesinde, sırasında ve sonrasında hemşirelerin rolleri, sorumlulukları ve etkin bakımın nasıl sağlanacağı net bir şekilde sunulmalı, ders içerikleri pratik uygulamalar, simülasyon ve senaryo çalışmaları gibi çağdaş öğretim yöntemleri ile pekiştirilmelidir.
- Afet hemşireliği özel bir dal hemşireliği olarak kabul edilmeli ve uzman afet hemşirelerinin yetişebilmesi için üniversiteler bünyesinde lisansüstü eğitim veren yeterli sayıda yüksek lisans ve doktora programları oluşturulmalıdır.
- Mezun olan hemşirelerin afet hemşireliği alanındaki bilgi düzeylerini bir üst seviyeye çıkarabilmeleri amacıyla çeşitli sertifika ve kurs programları düzenlenmeli, yaşam boyu sürekli öğrenme mezuniyet sonrasında da bu programlar ve hizmet içi eğitimler ile devam etmelidir.

Sonuç olarak, uluslararası yeterliliklere dayalı olarak oluşturulan bu eğitim modelinin, hemşirelik bölümlerinde afet hemşireliği eğitiminin verilmesinde yararlı olacağı düşünülmekte ve uygulamaya geçirilmesi önerilmektedir. Fakat ülkemizde afet hemşireliği kültürünün oluşturulması ve donanımlı afet hemşirelerinin eğitilebilmesi adına bu alanda daha çok çalışmanın yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

Bayraktar N, Totur Dikmen B (2018). Afetlerde hemşirelik. Türkiye Klinikleri 1-7.

Erdoğan Ö (2018). Afet hemşireliği eğitimi. Türkiye Klinikleri Afet Eğitimi 115-120.

Hemşirelik Eğitimi Derneği (HEMED) (2023). Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP) 2014. <https://www.hemed.org.tr/2014-hucep/>

International Council of Nurses (ICN) (2019). Core competencies in disaster nursing version 2.0. Geneva

Işık Ö, Aydınloğlu H M, Koç S, Gündoğdu O, Korkmaz G, Ay A (2012). Afet yönetimi ve afet odaklı sağlık hizmetleri. Okmeydanı Tıp Dergisi 28(2):82-123. <https://jag.journalagent.com/eamr/pdfs/OTD-97268-REVIEW-ISIK.pdf>

İnam Ö, Koç Tütüncü S (2021). Pelerinsiz kahramanlar: Arama kurtarma ekipleri. AdHoc Akademi İş Dünyası ve Popüler Kültür Dergisi :58-61. <https://hdl.handle.net/20.500.12415/9911>

Jakeway C C, Larosa G, Cary A, Schoenfisch S (2008). The role of public health nurses in emergency preparedness and response: A position paper of the association of state and territorial directors of nursing. Public Health Nursing 25:353-361. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1525-1446.2008.00716.x>

Jennings-Sanders A (2004). Teaching disaster nursing by utilizing the Jennings Disaster Nursing Management Model. Nurse Education in Practice 4:69-76.

Jennings-Sanders A, Frisch N, Wing S (2005). Nursing students' perceptions about disaster nursing. Disaster Management & Response 3:80-85. <https://doi.org/10.1016/j.dmr.2005.04.001>

Kalanlar B (2013) Afet hemşireliği ve yönetimi'nin hemşire öğrencilere öğretimi: Jenning'in Hemşirelikte Afet Yönetim Modeli'nin kullanılması. Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, T.C. Hacettepe Üniversitesi

Kalanlar B, Kubilay G (2015). Afet hemşireliği eğitimi ve afet öncesinde afet hemşiresinin görevleri. DEUHFED 8:77-85.

Kemaloğlu M (2015). Türkiye’de afet yönetiminin tarihi ve yasal gelişimi. Akademik Bakış Dergisi 52:126-147. <http://www.akademikbakis.org>.

Powers R, Daily E (2010). International disaster nursing. Cambridge University Press :561-582. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511841415>

Rivera-Rodriguez E (2017). Role of the nurse during disaster preparedness: A systematic literature review and application to public health nurses. Doctoral Dissertation, College of Health Sciences, Walden University.

Şimşek P, Gündüz A (2021). Türkiye’de afet hemşireliği. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 47:469-476. <https://doi.org/10.32708/uutfd.981301>

URL 1, 2022, <https://www.ifrc.org/our-work/disasters-climate-and-crises/what-disaster> (Son Erişim: 23.02.2024)

URL 2, 2022, <https://www.emdat.be/publications> (Son Erişim: 23.04.2023)

URL 3, 2002, <http://src.segmenler.com.tr/storage/catalogue/category/00000012-0136.pdf> (Son Erişim: 30.04.2023)

URL 4, 2013, <https://www.akut.org.tr/tarihce> (Son Erişim: 30.04.2023)

URL 5, 2009, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090617-1.htm> (Son Erişim: 23.04.2023)

URL 6, 2023, <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-34#:~:text=06.02.2023%20tarihinde%20Kahramanmara%C5%9F%20ili,b%C3%BCy%C3%BCKl%C3%BC%C4%9F%C3%BCnde%20iki%20deprem%20meydana%20gelmi%C5%9Ftir.> (Son Erişim: 02.05.2023)

URL 7, 2018, <https://www.who.int/publications/i/item/9789290618676> (Son Erişim: 30.04.2023)

URL 8, 2007, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070502-3.htm> (Son Erişim: 08.05.2023)

URL 9, 2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100308-4.htm> (Son Erişim: 08.05.2023)

Veenema TG (2018). Disaster nursing and emergency preparedness. Springer Publishing Company. New York.

Wenji Z, Stone TE, Turale S vd. (2014). Chinese nurses' relief experiences following two earthquakes: Implications for disaster education and policy development. Nurse Education in Practice 15:1 75-81. <http://dx.doi.org/10.1016/j.nepr.2014.06.011>